

Słuch fonematyczny

Słuch fonematyczny to umiejętność rozróżniania fonemów (dźwięków mowy ludzkiej), która leży u podstawy rozumienia wypowiedzi ustnych. Jest to złożony proces analizy i syntezy dźwięków mowy, co oznacza, że dziecko potrafi wyodrębnić z potoku mowy- zdania, w zdaniach wyrazy, a także sylaby i głoski w wyrazach.

Słuch fonematyczny nie jest umiejętnością wrodzoną, lecz wykształca się w dzieciństwie.

Naturalny trening słuchu fonematycznego zaczyna się bardzo wcześnie - niemowlę reaguje na głos mamy i najbliższego otoczenia. Dziecko po głosie rozpoznaje kto do niego przemawia i jakie towarzysza temu emocje. W drugim półroczu życia dziecko zaczyna różnicować dźwięki i naśladować je. Wg badań B. Raclawskiego słuch fonematyczny zaczyna się kształtować w trzecim kwartale życia dziecka, a w wieku dwóch lat jego stan pozwala na identyfikowanie prawie wszystkich głosek poprawnie artykułowanych (także tych, których dziecko nie potrafi jeszcze wypowiedzieć- np. gdy pokazując kurę, powiemy kula, dziecko poprawi nas twierdząc, iż to nie jest kula tylko kula).

Właściwie wykształcony słuch fonematyczny umożliwia prawidłową wymowę, wychwytywanie różnic między słowami podobnie brzmiącymi, ale mającymi inne znaczenie (np. półka-bułka, kury-góry, piórko-biurko, kosa-koza) i dokonywanie analizy i syntezy słuchowej stanowiącej mechanizm czytania i pisania.

Zaburzenia słuchu fonematycznego utrudniają rozumienie mowy i mogą być przyczyną:

- trudności w scalaniu głosek i sylab w wyrazie (synteza) oraz podziale wyrazu na głoski i sylaby,
- trudności w czytaniu i pisaniu ze słuchu dłuższych wyrazów,
- trudności w rozróżnianiu słów różniących się jedną głoską, np. muszka-nóżka,
- zniekształcanie wyrazów w dyktandzie-opuszczanie wyrazów, końcówek wyrazów, trudności w pisowni wyrazów ze zmiękczeniami, kłopoty z różnicowaniem i-j, zamiana głosek syczących na szumiące oraz dźwięcznych na bezdźwięczne,
- trudności w rozumieniu złożonych instrukcji i poleceń słownych,
- trudności w zapamiętywaniu, powtarzaniu trudnych wyrazów i dłuższych zdań,
- trudności w tworzeniu zdań i opowiadań, ubogiego zasobu słów, występowania agramatyzmów,
- trudności w zapamiętywaniu ciągów słownych- dni tygodnia, nazw miesięcy oraz treści wierszy i piosenek, a także tabliczki mnożenia,
- opóźnionego rozwoju mowy,
- trudności w nauce języka obcego.

- nieprawidłowo wykształcony słuch fonematyczny jest jedną z przyczyn dysleksji.

WSPIERANIE ROZWOJU SŁUCHU FONEMATYCZNEGO U DZIECI

1. Ćwiczenia słuchowe

- **rozpoznawanie dźwięków nagranych na płycie:**
 - głośów zwierząt,
 - odgłosów pojazdów,
 - instrumentów muzycznych,
 - sprzętu gospodarstwa domowego,
 - zjawisk przyrodniczych, itp.;
- **odgadywanie przez dzieci odgłosów wytwarzanych w pomieszczeniu (np. za kotarą):**
 - przesypywanie piasku,
 - przelewanie wody,
 - rozdzieranie gazet,
 - brzęk kluczy, itp.;
- **rozpoznawanie piosenek po zaśpiewanym fragmencie.**
- **mówienie szeptem przez tubę (np. rolka po ręczniku papierowym) lub przy założonych wokół ust dłoniach- zmusza dzieci do uważnego słuchania i starannej wymowy.**
- **wsluchiwanie się w ciszę otoczenia przy zamkniętych oczach (po krótkim czasie rozpoznawanie zasłyszanych dźwięków).**

2. Ćwiczenia rytmiczne:

- **wyklaskiwanie, wystukiwanie lub wytupywanie podanych rytmów,**
- **wyklaskiwanie rytmów piosenek,**
- **wyklaskiwanie układów rytmicznych zapisanych w formie kótek, kresek, itp.,**
- **graficzne zapisywanie usłyszanych rytmów (rysowanie kótek, kresek, itp.),**
- **rytmiczne wypowiedzanie wierszy z wyklaskiwaniem.**

3. Ćwiczenia analizy i syntezy słuchowej:

- **liczenie wyrazów w zdaniu- dziecko stawia kreski lub klocki,**
- **liczenie wypowiedzianych zdań- układamy prostą wypowiedź złożoną z krótkich zdań, dziecko powtarza zdania i liczy je (może stawiać kreski lub klocki),**
- **układanie zdań na podstawie ilości klocków (jeden klocek oznacza słowo),np. ■■■ Ala ma kota,**
- **zabawa w dopowiadanie brakującego słowa w zdaniu, np. cytryna jest kwaśna, a cukierek itp.,**
- **dokańczanie słów (pokazujemy dziecku obrazek i wypowiadamy pierwszą sylabę, dziecko dopowiada, np. pił-ka),**

- zabawa w poszukiwanie przedmiotów, których nazwa zaczyna się od sylaby [wo], np. woda, worek, itp.,
- wybieranie obrazków, w nazwie których słychać sylabę [ro], np. robak, rower, krowa, kropla, korona, itp.,
- wyszukiwanie słów rozpoczynających się na daną sylabę, np. [pa],
- wyszukiwanie słów kończących się na daną sylabę, np. [ki]- kotki, worki, itp.,
- zabawa w łańcuch sylabowy (dziecko wypowiada wyraz dwusylabowy, np. ko-za; ostatnia sylaba staje się początkiem nowego wyrazu),
- dzielenie wyrazu na sylaby z włączeniem podskakiwania lub wyklaskiwania,
- zlepianie sylab w wyraz, np. [zu-pa] - zupa,
- podział nazw przedmiotów pokazanych na obrazkach ze względu na podane głoski.

Polecenia:

„Powiedz, co jest na obrazku; jaką głoskę słyszysz na początku?”

„Powiedz, co jest na obrazku; jaką głoskę słyszysz na końcu?”

„Które nazwy rozpoczynają się na [o]; wskaż obrazki.”

„Które nazwy kończą się na [a]; wskaż obrazki.”

- podział wyrazu na głoski, np. dom- [d-o-m].
- scalanie głosek w wyraz; mówimy np. [d-o-m], dziecko odgaduje jaki to wyraz: - dom.
- wyszukiwanie powtarzających się sylab; wypowiadamy grupę sylab, np. la-ba-da-la-ma-sa-la-ga-pa.

WAŻNE!!!

Ćwiczenia w rozróżnianiu głosek przeprowadzamy w określonej kolejności:

- ✓ rozpoczynamy od samogłosek w nagłosie wyrazu (pierwsza głoska), następnie w wygłosie wyrazu (ostatnia głoska), na końcu zaś w śródgłosie;
- ✓ gdy dziecko nie ma już trudności w różnicowaniu samogłosek, przechodzimy do spółgłosek w takiej samej kolejności.

Podczas wykonywania ćwiczeń słuchu fonematycznego pamiętajmy o poprawnej wymowie, rozpoczynaniu ćwiczeń od najprostszych wyrazów i tworzeniu atmosfery zabawy, która powinna im towarzyszyć.

